

Ob osemdesetletnici,
=====

Tri slike. Spisal Jak. Špicar.

Osebe: I. slika. Doberlet Franc, trgovec s pohištvo v Ljubljani
Jergič Ferdinand, tovarnar v Celovcu
Ahčin Albert, ključavničar in hišni posestnik v Ljubljani
Česen Matija, zidar v Ljubljani
Matiček, njegov sinček

II. " Doberlet Franc
Ahčin Albert / 30 let starejša/
Župan, ljubljanski

III." Mihec, }
Loizek, } otroci
Marica, }
Še drugi otroci
Matija, 90letni starec.

Prva slika se godi leta 1870., druga 1899. tretja danes.

Pri uprizoritvi naj se upošteva čas in po tem ravna glede oblek nastopajočih.

Uvod.

Gasilstvo se je začelo organizirati v pravem pomenu besede v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Gasilsko službo je tedaj organiziral magistrat. Vodstvo gasilske službe je leta 1863 prevzel župan Ambrož. Kljub skrbni organizaciji mestne občine je gasilska služba še vedno zelo pamašla šepala in oblasti so kmalu sprevideli, da morajo gasilstvo prepustiti tej ali oni organizaciji, ki ima dovolj discipliniranega članstva.

Isto leto se je po češkem vzorcu ustanovil v Ljubljani Južni Sokol, in pravzaprav tudi gasilsko službo. Njemu na kljub so ustanovili ljubljanski Nemci Turnverein, ki je zbog svojega oholega in nacionalno zagrizenega nastopanja bil med prebivalstvom osovražen. Prišlo je večkrat do spopadov, v katerih so kmečki fantje nemške turnarje razgnali. Ker so dolžili tudi Južnega Sokola, da je bil pri izgredih soudeležjen, ga je vlada poleti 1867. razpustila. Drugo leto ustanovljeni Sokol med svoje naloge ni sprejel gasilske službe.

Ko je županoval dr. J. Suppan je prišlo do priprav za ustanovitev prvega ljubljanskega gasilskega društva. Pobuda za to je prišla iz Celovca, kjer je Ferdinand Jergič leta 1864 ustanovil prostovoljno gasilsko društvo - prvo v avstroogrski monarhiji. Prvo prostovoljno gasilsko društvo v Ljubljani se je ustanovilo 30. marca 1870. Izšel je gasilski red v nemškem in slovenskem jeziku.

Med prvo in drugo sliko.

Načelnik, odnosno stotnik društva je postal Fran Doberlet, ki ga imenujejo očeta slovenskega gasilstva. On je položil dobre temelje vsemu našemu gasilstvu. Slovenci se z društvom, ki je bilo ustanovljeno prav za prav na internacionalni podlagi, dolgo niso mogli sprijazniti in odtegnili so se popolnoma, ko se je vanj jel vtikati Turnverein in ko so nastali hudi volivni boji med Slovenci in Nemci. V to dobo spada tudi največji ljubljanski požar, ko je pogorelo nekdanje stanovsko gledališče na Konarskem trgu in potres. Obakrat in v nešteti drugih primerih je hitelo društvo vedno na pomoč. Leta 1899. se je vnel med člani in načelstvom in med načelstvom in občinskim svetom hud boj za slovensko poveljevanje in uradovanje. Na občnem zboru 30. januarja 1899. so zmagali Slovenci s sklapom, da se uvede v poveljevanje in kot društveni uradni jezik slovenščina. Vseled tega je Doberlet in še nekaj članov izstopilo iz društva, mesto stotnika pa je zavezal Ludvik Štrichelj.

Med drugo in tretjo sliko.

Novi odbor je bil zelo delaven in društvo je dobilo kmalu v Mestnem domu svoje orodišče. Po odhodu Nemcev iz odbora so Ljubljanci začeli društvo bolj ceniti in je takoj pristopilo 56 podpornih članov, pozneje pa še mnogo več. Mestni dom, kot dom gasilcev je bil 7. in 8. septembra 1899 slovesno otvorjen. To je bil velik praznik gasilstva in v Ljubljano so prileteli številni gasilci tudi, da se udeležijo občnega zbora mladice Zveze kranjskih gasilskih društev. Slavnosti so se udeležili tudi Čehi in Hrvati.

Od tedaj in do danes je doživelo društvo in gasilstvo sploh mnogo sprememb, ostalo pa je vzlic vsemu zvesto svoji ideji in nalogi, biti v pomoč kjerkoli treba. Šli smo skozi dve svetovni vojni, katerih žrtve so bili premnogi naši tovariši. Dosti jih je pobrala smrt doma, med njimi zaslužna načelnika Doberlet in Turk. Vsemu njim bodi posvečeno naše globoko spoštovanje in zahvala za njihovo plemenito delo. Spomin na nje bo živel v slovenskem gasilstvu neskaljivo marmaj kot svetel vzor in ~~marmaj~~ ~~marmaj~~ ~~marmaj~~ pošiljal luč v boljšo bodočnost našega ljudstva.

Doberlet (pride z Jergičem): Es freut mich ungemein Herr Kamerad, Jergič - no, da ste prišli iz Celovca k nam na naša Gründungsversammlung, wiesen Sie....

Jergič: Govoriva kar komodno po kranjsko, Herr Kamerad, Doberlet, saj znam..

Ahčin (pride): Gut Schlauch! Gut Morgen!

Doberlet: O, Kamerad Ahčin! (Predstavi) Kamerad Jergič aus Klagenfurt - naš špricenlajtman, kamerad Ahčin.

Ahčin (seže Jergiču v roko): Freut mich!

Jergič: Jergič, Jergič! Me veseli, da je tudi Ljubljana prišla za nami. O, saj jaz Ljubljano in Kranjsko poznam.

Doberlet: Poznate?

Ahčin: So, so?

Jergič: Vejo, z očetom sva hodila na Kranjsko zmiraj na jarmarke, kako že pravite pri vas,....?

Doberlet: Na semnje.

Jergič: Ko so imeli še moj oče kšeft - Drahtzieheri

Doberlet: Zato znate tudi kranjsko?

Jergič: Moj očē/že od rojstva znali?

Doberlet: A, so?

Jergič: So rojeni na Koroškem, na pavrih in so se nemško naučili šele, ko so prišli v ler - se učiti v Klagenfurt. Jaz pa sem hodil že v nemško šolo, pa so me oče dali učiti tudi kranjsko špraho, zadelj kšefta. Pri nas mora vsak kšeftsman znati dämmwäme das Windische. Naše paverske kundšaft ne znajo nemško.

Doberlet: Ja, ja, kšeft je kšeft!

Ahčin: Jaz sem pa mislil, da je Celovca vse nemško.

Jergič: Pa ni. Pri zadnji Volkszählung so bili vsč, kakor mi.

Ahčin (presenečen): Slovenci?

Jergič: Ja, ja! Pa to je vse eno. Kšeft gre. To nas ne šanira. Drukuje bukve - imajo Mohorjevo družbo! Ja ja, je treba računati z njimi.

Ahčin: Je pa že Ljubljana boljša. Die Intelligenz ist hier deutsch.

Jergič: No, no! Od inteligenc robdelc in kaufman nima veliko. Paver nam da kšeft in mi med seboj. Kanclije - natürlich - je nemško.

Ahčin: Natürlich!

Doberlet: Pa - sajerber?

2
Ahčin (hitro): Nemško, natürlich - deutsch!

Jergič: Feilich! Ker je venizšlo iz Turnferajna. Jaz sem Turner!
Pa smo šliceleta 1863 na Turnfest v Leipzig. Tam sem vi-
del, kako imajo organizirano požarno brambo na Nemškem
in sem se spoznal s Karel Metz v Heidelberg...

Ahčin: Metzspritzen!

Jergič: Richtig! Koj drugo leto smo grindali v Celovcu prvo
prostovoljno gasilno društvo v naši monarhiji - in der
österreichisch - ungarischen Monarchie. V letu 1865 so
tudi v Villach, potlej v Linc, Lienc, Grac in 1869
smo že imeli Österreichisch-ungarischer Feuerwehverband,
ki je imel prvo zborovanje pri nas, v Celovcu.

Doberlet: In od vas ven je šel glas v vseh deželah in je pri-
šel tudi k nam. Danes smo pa mi na tem, da bomo tudi
pri nas napravili tak fajerber, kakor je pri vas. -
Vi, kamerad, gospod Jergič, ste prav za prav oče prave-
ga, freiwillig, gasilstva v celi Austro-ogrski deželi.
In se vam zato še bolj zahvaljujemo, da se vam je vre-
dno mislilo, obiskati nas na ta dan.

Jergič (mu da roko): Nur meine Pflicht! Samo moja bratska dol-
žnost, kamerad, stotnik, Doberlet.

Česen (pripelje desetletnega Matička): Dober dan, gospodje.

Doberlet in Jergič: Dober dan.

Česen: Naj nikar ne zamerijo, da sem prišel.

Doberlet: Ne, ne, nič zamere, zakaj?

Česen: Veste, kaj bi rad?

Doberlet: Kaj?

Česen: Danes imamo pri nas prvo zborovanje našega Prostovolj-
nega gasilskega društva, kaj ne?

Doberlet: Ja!

Česen: Jaz sem dal tistemu učitelju, ki uči mojega Matička v
šoli en goldinar, da je napravil eno lepo pesem in na-
učil mojega Matička, da jo bo gor povedal.

Doberlet: Kdaj?

Česen: No, ja, tam.

Ahčin: Kje?

Česen: No, tam, na zborovanju.

Ahčin: Das geht nicht. - To ne gré!

Česen: Zakaj pa ne, saj je kaj lepa in prav paše za to.

Doberlet: Kakšna pa je?

Česen: Ali jo hočete slišati?

Doberlet: Jo imate tukaj?

Česen: Saj jo Matiček zna na pamet, kakor očenaš.

Jergič: Povej jo, Matiček, povej!

Matiček (stopi naprej, se prikloni, kakor ga je učitelj naučil, se odkašlja): Padla je na zemljo noč
in vse mirno je zaspalo.
Kar naenkrat sažari,
kot bi sonce posijalo.
Ogenj, ogenj, vse kriči.
Plamen se visoko dviga.
Vse rešuje, vse hiti.
Ogenj na vse kraje šviga.
Pomoči od nikoder ni.
Vsa vas do kraja pogori.
Zdaj pa tega več ne bo,
ker gasilce smo dobili.
Oni bodo čuvali,
ognja nas branili
Kadar švignil plamen bo,
trobka bo zapela,
urno prišla četa bo,
nesreče nas otela.
Bodite nam pozdravljeni,
gasilci, naši varuhi.

Jergič (ploska): Bravo, bravo, Matiček, Ausgezeichnet.

Doberlet: Dobro, dobro.

Česen: No, ali bo, kaj?

Ahčin: Ali to ne gre, da bi tam gor povedal.

Jergič: Warum denn nicht? Zakaj ne. Saj je gasilska pesem.

Ahčin: Aber, slovenisch! Naš uradni jezik je nemško.

Česen: Ta bi bila lepa. Saj nas je velika večina Slovencev pri društvu. Ali ni res, gospod stotnik?

Doberlet: To je že res, ampak? (^{Jergiču} ~~mojemu haimu~~) Was sagen Sie dazu?

Jergič: Prav lepo je, kaj naj gor pove, ko tako dobro zna.

Česen: In mene košta to goldinar. Zastonj ne bom metal denarja preč.

Jergič (seže v denarnico in da Matičku goldinar): Na, ti boš še enkrat en fest gasilec! - (Česni), Kar z vami naj pride in povedal bo, kaj ne?

Matiček: Bom.

Česen (Matičku): Zahvali se gospodu.

Matiček: Lepa hvála, gospod.

Jergič: Si že priden.

Česen: Toraj, pri tem ostane! Pozdravljeni kameradi. (Odhaja)

Matiček: Z Bogom! (Odide s Česnom).

Ahčin: Ampak, naš uradni jezik je nemški!

II.

Ahčin: To je krivica! Uradni jezik je bil nemški, kakor v vseh uradih v naši monarhiji Avstro-Ogrski.

Župan: Ne smete pozabiti, da je bil oni gasilski red, ki je izšel leta 1759 na Kranjskem in ki velja v slovenskih deželah kot najstarejši, objavljen v slovenščini. Zakaj bi potem sedaj, ko pišemo 1899 imeli še tuj jezik kot uradni jezik v gasilstvu.

Ahčin: Povsod je uradni jezik nemški. Avstrija je nemške država.

Župan: To ni res. V Avstriji so Nemci v manjšini, ako pogledamo vse prebivalstvo. Toda ta manjšina je znala z vsemi političnimi in gospodarskimi sredstvi dobiti moč nad drugimi narodi, ki so brezpravni na kolenih. Že leta 1848. je moral biti koroški rojak, Slovenec, Matija Majar tisti, ki je prvi povzdignil glas za svobodo in združeno Slovenijo. V srcu naše domovine, v Ljubljani, ga ni bilo. Ali ni že čas, da se po petdesetih letih zdremimo in vržemo od sebe znake suženstva vsaj v tem, da se bomo zmiraj in povsod posluževali našega, slovenskega jezika.

Ahčin: To je politika in v gasilstvu ni bilo nikdar politike.

Stricelj: To ni politika.

Župan: To je probujena narodna zavestnost, ki je povsod potrebna, kjer hoče narod živeti svoje lastno in svobodno življenje. ~~Politika~~ Politika je. Zato pa ustrajam pri svojem izstopu iz društva in z mano gredo še trije drugi člani. Ne pozabite gospod župan, da uživamo vsi priznanje najvišjega mesta, ker nosimo na svojih prsih odlikovanja, podeljene od njegovega veličanstva cesarja Franca Jožefa, prvega.

Župan: Tudi jaz priznam vaše zasluge, samo pogrešam odlikovanja na prsih onih zaslužnih mož, ki so se upali pokazati Slovence. - Sicer pa je zadeva opravljena. Po sklepu skupščine bo ^{sta}odslejš komanda in uradni jezik društva slovenska.

Ahčin: Prav! Z Bogom! (Odide.)

Župan: Žal mi je, gospod Doberlet, da ste odstopili in odložili mesto stotnika. Zahvalim se Vam za ves vaš trud in ljubezen, ki ste ju posvečali človekoljubni stvari. Ob enem me pa veseli, da ste ostali ideji zvesti in obdržali še mesto deželnega nadzornika za Dolenjsko.

Doberlet: Hvala, hvala, gospod župan. Na zadnji skupščini, pred

današnjo, sem čutil, da ne uživam več zaupanja članov in sem se odločil, da ne bom več „stotnik društva“. Če me bo pa novi stotnik, gospod Štricelj prišel kaj vprašat, mu bom prav rad povedal, kar vem in znam. Kaj ne, gospod Štricelj? (Mu da roko)

Štricelj: Lepa hvala. Da uživate pri članih v gled in zaupanje, je dokaz, da Vas je današnji občni zbor izvolil za častnega načelnika.

Župan: Jez pa vam obljubim vso pomoč, tako svojo, osebno, kakor od strani Mestne občine. Glejmo, da bo Ljubljana postala v vsakem oziru središče našega gospodarstva, naše kulture in ~~na~~ srce našega naroda, ki bo posvetilo vso pažnjo onim, ki so zapuščeni in bedni in najbolj potrebni naše pomoči.

III.

Otroci krase spominsko ploščo, posvečeno umrlim in padlim članom.

Méhte: Ne tam! Tukaj pripni venec, Lójze.

Lojze: Dobro poglej, da bo številka prav v sredi

Marica: Tako, 80. Še malo bolj sem na levo.

Mihec: Danes zvečer bo menda bakljada.

Lojze: Potem pa zborovanje na čast osamdesetletnici.

Mihec: Uh, 80 let! Ti, to je pa kaj dolgo, ali ne?

Marica: 90 let, pač.

Lojze: Ali, živi še kdo tako dolgo?

Mihec: Zdaj, ne vem. Ali v starih časih, pravijo naša stara mati, so živeli ljudje tudi po par¹⁶/let.

Marica: Pa ne vsi.

Mihec: Neksteri.

Lojze: Saj tudi sedaj žive nekateri dalj, nekateri pa mladi umrjejo.

Mihec: Ali pa umrjejo še kar majhni, kakor moj brat.

Lojze: Kdo pa so tile, ki so napisani na tej tabli?

Marica: Zaslužni gasilci, ki so umrli, ali pa v vojskah padli.

Lojze: Kaj pa je to, zaslužen.

Marica: To je tak, ki je za gasilsko društvo veliko dobrega napravil. Rečimo je škropil pri mnogih požarih in obvaroval veliko hiš in ljudi ognja. Pa še več drugega.

Lojze: Pa ni bil nič plačan za to?

Marica: Kje neki. Ta služba je prostovoljna in brezplačna.

Lojze: Uh, to pa ni nič.

Mihec: Človek mora tuji nekaj zastonj narediti, je rekel naš učitelj, če ne, čak, kako že?

Marica: Če ne, ni socijalen.

Mihec: Ja, ja, tako je rekel.

Lojze: Kaj pa je to spet?

Marica: Pred 80 leti so napravili to gasilsko društvo. Bož ve, če še kdo živi od tistih, takrat.

Matija (je prišel malo prej, da je slišal zadnje beseda): Jaz. Otroci (ostrme, kakor bi se ga bili ustrašili).

Matija: Jaz, jaz. Ti, ki so napisani na tej tabli, so bili vsi moji znanci. Starejši namreč! Mlajših nisem več poznal.

Marica: Kako pa je bilo takrat?

Matija: To bi bila dolga povest, če bi vam hotel pripovedovati. Ves dan bi pravil, pa še ne bi vsega povedal.

Marica (mu primakne stol): Sedite, pa kaj povejte.

Matija: Vsega niti ne vem več. (Sede) Bil sem, mislim, kakih 10 let. Takrat je komaj stekla železnica doli od Dunaja. To smo jo gledali in se nismo mogli načuditi, da mašina kar brez konja spredaj gre sama naprej. Elektrike še nič ni bilo. Kar laterne so gorele po ulicah in petrolejke in sveče v hišah.

Lojze: Kaj pa eropelni?

Matija: Ojj, joj! Kje pa! Še avtomobilov ne! Še dolgo ne!

Lojze: Pa radio?

Matija: To pa še najmanj! Oh, otroci, otroci, kako je bilo vse drugače, pa nekaj vse bolj fletno, kakor zdaj, ko vse nekam hiti, jaz pa (smeje) tako počasi piham naprej, kakor bi vlekel poln voz za sabo. - Vidite, to bi pa kmalu bil pozabil. (Gleđa na tablo) 80 letnica je zdaj. Pred 80 leti, ko sem bil tak, kakor sta vidva, so moj oče dali učitelju, ki je znal dobro slovensko, goldinar...

Mihec: Kaj pa je bilo to?

Matija: Denar, srebrn denar. Tak, da se lahko ves dan jedel in pil zanj, pa ga še ni bilo mogoče zapraviti.

Lojze: Uuuu!

Matija: Tak goldinar so dali moj oče učitelju, da je napisal pesem in me naučil, kako naj jo gor povem tam, ko so bili vsi zbrani.

Marica: Pa ste jo?

Matija: Pa še kako! Vsi so mi ploskali, ker je bila slovenska. Pa še nekaj denarja sem nabral. Ker po zeksrjih in po m cvancgarcah so mi dajali, da sem kupil nove čevlje.

Marica: Kakšna pa je bila tista pesem?

Matija: Sem že pozabil. Samo to vem, da je bila hudo lepa.

Marica: Vi ste takrat povedali pesem, danes bom pa jaz.

Otroci: Ti?

Marica: Jaz, jaz.

Lojze: Kdo pa jo je zložil.

Marica: Moj stari oče dela take reči.

Lojze: Povej jo, povej.

Otroci: Povej, povej!

Marica: Naj bo pa za vajo za zvečer.

Mnogokrat je človek v bedi
in potreben pomoči,

toda svet gre mimo njega,
kot, da sploh nesreče ni.

Poleg bede in nesreče
tré ga, da ostal je sam,
zapuščén in ves preziran,
da ga je pred sebo sram.

Takrat treba, da si človek,
da pomagaš, kjer le gre,
da pozabiš sam na sebe,
da odpreš srce, roke.

Torej bódimo vsi bratski
v mislih, v ~~delu~~^{delu}, vsepovsod,
da iz težkih ran spet vsklije
srečen, zadovoljen rod.

Naj svetloba, jasna sine
tja do zadnjih, bornih koč,
zaori naj klic mladine:
Vsemu ljudstvu na pomoč!

Matija (je še orej vstal, objame Marico in jo privije k sebi.)